

PONÈNCIA PRESENTADA A LA SESSIÓ “SEGURETAT I DEFENSA”
JORNADES “INDEPENDÈNCIES UNILATERALS”
Data: 8 de maig del 2021

Bàltics¹

El rerefons històric

La política de defensa dels Països Bàltics està determinada tant pel seu marc estratègic actual com per la seva experiència històrica —més concretament, la del segle XX—. Estònia, Letònia i Lituània esdevingueren independents amb la guerra civil posterior a la Revolució Russa. La relativa debilitat de la Unió Soviètica i Alemanya durant els anys 20 els va permetre consolidar-se, estructurant les forces sorgides de les respectives guerres d'independència en exèrcits de conscripció clàssics, tot i que amb prou disparitat de procedència respecte el material.

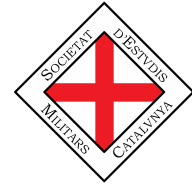
Poc després del Pacte Germanosoviètic (23 agost 1939), la URSS “sol·licita” a les tres repúbliques bàltiques estacionar forces dins llur territori, ensems que accés als ports. A diferència de Finlàndia, que refusarà les demandes de Moscou (tot conduint a la Guerra d'Hivern 1939-40), els governs de Tallin, Riga i Vilnius acceptaran. La desproporció de forces, sumada a la manca de profunditat estratègica, donaven poc marge polític. Amb l'ocupació formal per part de l'Exèrcit soviètic el juny del 1940, començarà una campanya d'assassinats i deportacions dels comandaments de les forces bàltiques, mentre que el personal de tropa serà desmobilitzat. Amb la instauració de governs titelles, les tres repúbliques passaran formalment a ser soviètiques.

La invasió nazi del 1941 portarà a una nova ocupació. Paradoxalment, els bàltics es trobaran enquadrats en tres forces diferents: les alemanyes, les soviètiques i unitats de partisans que combateren contra els uns i els altres alternativament. No cal dir que el tracte dispensat pels ocupants nazis no serà diferent del de la resta de l'Europa central i oriental, amb enviaments massius de població a camps d'extermini.

---

¹ La presentació comprenia els casos dels Bàltics i Eslovènia. El darrer cas, queda exposat en l'article que vam publicar el desembre del 2018

<https://www.estudismilitars.cat/2018/12/10/notes-sobre-la-via-eslovena/>

L'ofensiva soviètica de l'estiu del 1944 recuperà les tres repúbliques, oportunitat que molts dels seus ciutadans aprofitaren per emigrar amb els temors (fonamentats) de noves deportacions cap a Sibèria. Altres però, continuaren la resistència enquadrats en diversos grups irregulars anomenats "Germans del Bosc". La consolidació dels blocs durant la Guerra Freda, així com el terror infòs per les forces soviètiques sobre la població, va anar-los deixant cada cop més aïllats, tot desapareixent virtualment a mitjans dels 50.

El pòsit de resistència però, així com del que comporta ser un estat, era present entre les poblacions dels tres països bàltics.

A partir d'ara, l'única experiència militar que tindrien els ciutadans bàltics seria la del servei militar dins les forces soviètiques. Aquest foren sempre unes forces de conscripció obligatòria, basant el seu reclutament en els diferents districtes militars. En el cas dels bàltics, aquest incloïa també Kaliningrad. Per tal d'evitar la confraternització dels reclutes amb les seves respectives poblacions d'origen, aquests eren destinats a d'altres districtes militars²³. Els maltractaments cap al personal de tropa, així com un sistema de promoció dels comandaments basat en la lleialtat política més que no pas en el mèrit, no ajudava pas a millorar la percepció cap a l'exèrcit.

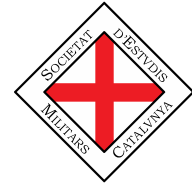
Exposem algunes xifres, per tal de copsar-ho millor. El 1980, els russos ètnics totalitzaven el quasi la meitat dels reclutes. Sumant-hi la resta d'eslaus (bielorussos i ucraïnians), la xifra era del 67%⁴. Si mirem les principals unitats de combat a l'Europa central, els eslaus superaven el 80% del personal de tropa⁵. I en les Forces Frontereres de la KGB, els eslaus n'eren la pràctica totalitat. En canvi, en unitats no destinades al combat, com ara els batallons de construcció, les nacionalitats no esclaves suposaven el 90% dels reclutes. El predomini d'eslaus també es feia notar en aquelles branques amb més material d'alta tecnologia: la Força de Coets (míssils balístics), la Força Aèria i la Marina. Ara bé, tot i que les minories hi podien representar un 10%, els bàltics hi eren especialment presents a causa del seu bon rerefons educatiu. Respecte als sots-oficials, hi havia una distinció entre els que ho eren per perllongament del seu servei militar (sense formació específica) i els que ho eren professionalment (més homologables als seus equivalents occidentals). En el segon cas, hi predominaven també els eslaus amb exclusió virtual dels qui procedien de l'Àsia central. Cal

² Enders Wimbus, S. i Alexeiev, A. "The Ethnic Factor in the Soviet Armed Forces"; RAND Corporation, 1983 p.12

³ Íbid: p. 13: "I came across many Balts [Bàltics] serving in the Far East and Central Asia. These small nations have a strong feeling of their national culture and national unity. If you get them far away from home they cannot they cannot support their own populations with weapons in case of riots or other disturbances."

⁴ Íbid. p.1

⁵ Íbid. p.15

remarcant també la sobrerrepresentació dels sergents de procedència ucraïana, quelcom que atribuïble a les facilitats que el rang proporcionava durant i després de la seva carrera militar⁶. Respecte als oficials, es calcula que el 80% eren russos, i la pràctica totalitat eslaus. Convé tenir present la purga d'oficials jueus en els darrers anys d'Stalin, així com una major desmobilització i dissolució d'unitats no eslaves durant el període de Khrushchev. Alhora, l'accés al cos d'oficials exigia el coneixement de la llengua i literatura russa. El fet també que totes les acadèmies d'oficials estiguessin situades en territori rus, evidenciava la poca vocació per part de Moscou d'incorporar oficials procedents de minories ètniques i/o nacionals.

Les independències

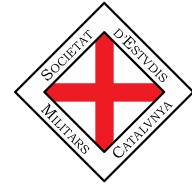
Tot i les semblances, exposarem els casos de la formació de les forces de defensa d'Estònia, Letònia i Lituània per a una millor comprensió.

En el primer cas, el Soviet Suprem d'Estònia, recolzat per la majoria independentista de prop de $\frac{2}{3}$ declarava la seva intenció de restablir la independència el 30 de març de 1990. No seria però fins el 20 d'agost del 1991 (un dia després del cop contra Gorbtxov), que aquesta es proclamaria. Durant aquest interregne, a banda de cercar reconeixements internacionals, l'octubre del 1990 govern de Tallin va enviar unitats de la milícia territorial a patrullar la frontera amb la RSS russa. Els accessos per via marítima però, seguien sota control soviètic.

A diferència dels xocs sagnants de Riga i Vílnius el gener del 1991, a Estònia no hi va haver aquesta mena d'incidents. Tanmateix, el govern de Tallin es seguia preparant. Les negociacions amb Moscou continuaven encallades, i començaren les topades amb les Forces Especials del Ministeri de l'Interior ("OMON") als punts de control fronterer entre Estònia i Rússia en arribar l'estiu. El punt d'inflexió però, arriba amb el cop d'estat del 19 d'agost. Com Lituània i Letònia, Estònia aprofitarà aquesta oportunitat i declararà la independència el dia següent. Malgrat que les forces soviètiques patrullaran Tallin amb blindats, els edificis oficials i centres de telecomunicacions ja es troben ocupats per voluntaris estonians. No hi haurà vessament de sang. El dia 3 de setembre, el govern estonià decideix formar les Forces de Defensa. Convé tenir present aquí tota la "bossa" de reclutes i reservistes en edat militar. Els esdeveniments es precipiten, i el 6 de setembre Moscou reconeix la independència. Encara però, queden uns 35.000 efectius militars soviètics. El 4 d'octubre, Tallin declara la mobilització general de tots els homes nascuts entre el 1973 i el 1965 (dels 18 als 26 anys). Tot i disposar quantitat notable de candidats (de prop de 100.000 efectius), és palesa la manca d'un cos d'oficials. El 31 d'octubre es restableix l'Estat Major General, tot assolint un

---

⁶ Íbid. p.20-21

acord amb Finlàndia per a la formació de comandaments el 29 de juny del 1992. El gener del 1993 s'assoleix un acord de 60 milions de dòlars amb Israel per adquirir armes lleugeres. Per reblar el clau, el 4 de maig del 1993, el Parlament nomenarà un coronel nordamericà retirat, Aleksander Einseln com a comandant en cap de les FDE. Encara que Eiseln fos d'origen estonià, sense el vist i plau del Departament d'Estat a Washington això no s'hauria esdevingut mai. És aquí on es veu l'eficàcia de la tasca internacional del govern de Tallin.

En retirar-se les darreres forces russes el 31 d'agost del 1994, les Forces de Defensa d'Estònia sumaven 3.000 efectius regulars, als quals se'ls n'han de sumar 6.000 de la Lliga de Defensa, una força paramilitar voluntària (sota control governamental).

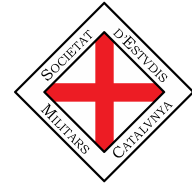
Entrem ara al cas de **Letònia**. El Consell Suprem (parlament) de Letònia va votar per una mica més de $\frac{2}{3}$ iniciar una transició cap a la democràcia i la independència, el 4 de maig del 1990. Poc després es formaven unitats de voluntaris per protegir l'activitat del govern d'atacs com l'intent d'assalt de la seu del govern a finals de maig. El mes següent, la comissió de Defensa i Interior del Consell Suprem comença les consultes amb oficials letons retirats per a estructurar la política i les forces de defensa. Durant l'estiu i la tardor s'aniran succeint trobades conjuntes de les tres repúbliques bàltiques en matèria de defensa i interior.

Els esdeveniments del gener del 1991, quan membres de l'OMON van matar a 5 persones a l'edifici del Ministeri de l'Interior a Riga van aguditzar les posicions. Val a dir però, que els oficials retirats amb qui s'havia contactat inicialment, organitzaran les barricades i la resistència contra l'OMON. Amb els incidents encara en marxa al carrer, el Consell Suprem estableix el Departament de Seguretat Pública el 20 de gener del mateix 91, tot situant sota el seu control les unitats de la defensa territorial i el control dels posts fronterers. El 2 d'agost, el Consell de Ministres letó ordena al mateix departament la creació d'unitats d'auto-defensa i l'establiment d'una escola de sotsoficials.⁷

Dos dies després del cop d'estat a Moscou —el 19 d'agost— es proclamà la independència, tot creant-se la Guàrdia Nacional i la Guàrdia de Fronteres el 23 i 29 d'agost respectivament. El 13 de novembre s'establirà el Ministeri de Defensa i el gener del 1992 es formaran els estats majors de la defensa i de la força naval, seguits per sengles acadèmies d'oficials el mes següent. Val a dir però, que en aquells moments la força més numerosa era la Guàrdia de Fronteres, amb uns 4.000 efectius procedents de la conscripció. Convé tenir present també que Letònia es troba amb dos cossos armats diferents: la Guàrdia Nacional, formada per voluntaris i les Forces de Defensa, amb antics oficials letons de l'Exèrcit soviètic. Això serà

---

⁷ Zalkans, G.; "The development of the Armed Forces of the Republic of Latvia"; Baltic Defence Review 1/1999

conflictiu pel fet que els darrers mostren els mateixos “tics”, així com currículums molt limitats i poca vocació per aprendre. La Guàrdia Nacional, tot i la bona voluntat, està mancada de formació, disciplina i experiència. Tanmateix, reconeix aquestes mancances i accepta la formació tàctica oferta pels britànics (que els professionals de les Forces de Defensa havien rebutjat). Alhora, el personal del Ministeri de Defensa tampoc té cap mena de formació en política de defensa i no pot desenvolupar cap mena d'anàlisi estratègica ni planificació.

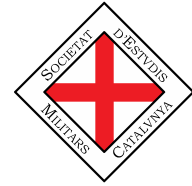
El maig del 1993, sota els auspicis d'un programa de col·laboració MIL-to-MIL entre la Guàrdia Nacional de Michigan (Estats Units), un equip d'oficials nordamericans s'establirà a Lituània. Tinguem present que encara hi queden forces russes. Alhora, es nomenarà a Valdis Pavlovskis, oficial retirat del US Marine Corps, com a ministre de Defensa l'agost del mateix any. Serà amb aquests equips que es començarà a professionalitzar els cossos, alhora que s'abandonarà el model massiu i inflexible de l'Exèrcit Soviètic.

El 1994, el conjunt de les forces letones sumaven 6.600 efectius, dels quals 1.650 eren de l'Exèrcit, 630 de la Marina i 180 de la Força Aèria; la Guàrdia de Fronteres n'aportava els 4.140 restants⁸. Val a dir però, que la Guàrdia Nacional romandrà fins el present com a reserva territorial voluntària, homologable a les seves equivalents dels països escandinaus. Tots però, sota el comandament del Ministeri de Defensa i amb ple reconeixement de la seva obediència al poder civil.

Passem ara al cas de **Lituània**. L'11 de març del 1990, el Consell Suprem (parlament) de la República Socialista de Lituània anunciava la seva intenció de restaurar la independència. Moscou no va acceptar la legalitat del vot i el mes d'abril iniciaria un bloqueig econòmic que duraria tres mesos, fins que el govern de Vílnius acordaria una moratòria per postposar la declaració durant sis mesos. Tanmateix, el aquest no seria un temps perdut. El 25 d'abril s'establí el Departament de Defensa Nacional i, paral·lelament, es cercava el reconeixement exterior així com es coordinaven accions amb Estònia i Letònia. Cal esmentar també la presència de la Unió de Fusellers Lituana, que s'havia restablert el setembre del 1989. Aquesta organització paramilitar proveiria elements per a la defensa del Parlament en els moments més crítics del procés d'independència. El 13 de gener, com a Letònia, forces soviètiques atacaven diversos edificis oficials del govern Lituà, tot provocant diversos morts i centenars de ferits. El govern de Landsvergis però, no es desdiria de les seves intencions. El 17 de gener es creava el Servei Voluntari de Defensa Nacional (SKAT), que aniria agrupant els voluntaris que protegirien les institucions i les fronteres lituanes. El mes de març s'establí

---

⁸ Iwaskiw, Walter R.(ed.); “*Estonia, Letonia & Lithuania; Country Studies*”; US Library of the Congress, 1996

l'estat major, el centre d'ensinistrament i una companyia (prop de 200 efectius) a cadascun dels 8 districtes⁹.

Com en el cas de les altres dues repúbliques bàltiques, s'aprofitaria el cop d'estat del 19 d'agost a Moscou per a proclamar la independència. Els voluntaris del SKAT emplaçarien més d'una quarantena de controls fronterers per tal de barrar el pas a possibles reforços soviètics. Tot i que les topades serien menys sagnants que el gener, un voluntari moriria defensant el Parlament el 21 d'agost. El 2 de setembre els Estats Units reconeixerien Lituània, i la Unió Soviètica ho faria el dia 6.

Ara s'iniciava el procés d'estructurar la defensa. L'SKAT (posteriorment KASP), continuaria sent una força voluntària que es s'enformaria a l'estil de les Guàrdies Nacionals nòrdiques, així com amb un partenariat amb la Guàrdia Nacional de Pennsilvània (Estats Units). Les Forces de Defensa de Lituània però, no serien establertes fins el 19 de novembre del 1992. Les darreres forces russes es retirarien de Lituània el 31 d'agost, del 1993. L'estiu de l'any següent s'assoliria un acord amb Dinamarca per a la participació en la missió de manteniment de la pau de les Nacions Unides a Croàcia. D'aquesta manera, Lituània no només seria receptora d'ajuda per a consolidar la seva estructura de defensa, sinó que contribuïria al conjunt de la seguretat europea¹⁰.

Les Forces de Defensa de Lituània totalitzaven el 1994 uns 8.900 efectius: 4.300 de l'exèrcit, 350 de la marina, 250 de la força aèria i 4.000 de la Guàrdia de Fronteres. Calia sumar-hi també uns 12.000 voluntaris territorials de la KASP¹¹.

Aturarem aquí la nostra exposició, doncs el propòsit d'aquesta conferència era descriure l'estructuració de les forces de defensa bàltiques¹². Sigui com sigui, és evident que en cap cas els bàltics van negligir la seva defensa, oimés s'hi van posar a treballar des de bon començament. El seu exemple, amb les diferències que es vulgui, hauria de ser tingut en compte pel moviment català d'alliberament nacional.

---

⁹ *The fight for Lithuanian statehood. From ancient times to NATO.* Extret de <https://kariuomene.lt/en/who-we-are/history/23563>

¹⁰ Linkevicius, L. "Participation of Lithuanian Troops in International Peace Support Operations : Baltic Defence Review". I/1999

¹¹ Iwaskiw, Walter R.(ed.); "Estonia, Letonia & Lithuania; Country Studies"; US Library of the Congress, 1996. p.208-209

¹² A l'annex hi trobareu documentació addicional sobre el període que va des de la retirada de les darreres forces russes fins els nostres dies.

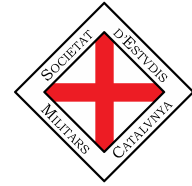
Bibliografia

- Enders Wimbus, S. i Alexeiev, A. *“The Ethnic Factor in the Soviet Armed Forces”*; RAND Corporation, 1983
- Iwaskiw, Walter R.(ed.); *“Estonia, Letonia & Lithuania; Country Studies”*; US Library of the Congress, 1996
- Linkevicius, L. *“Participation of Lithuanian Troops in International Peace Support Operations : Baltic Defence Review”*. I/1999
- Zalkans, G.; *“The development of the Armed Forces of the Republic of Latvia”*; Baltic Defence Review I/1999

Webs

- Forces de Defensa d’Estònia
<https://mil.ee/en/defence-forces/history-of-the-defence-forces/> darrera consulta: 25-4-2021
- Forces de Defensa de Lituània; <https://www.karys.lt/en/armed-forces/history/389> ; darrera consulta: 1-5-2021
- Ministeri de Defensa de Letònia;
<https://www.mod.gov.lv/en/about-us/ministry-defence> ; darrera consulta: 25-4-2021

Annex 1: Forces actuals¹³

Estònia

- Forces actives: Exèrcit, 5.700; Marina, 400; Aviació, 300.
- Lliga de Defensa: 15.800
- Conscripció: 8 mesos de servei, 11 pels oficials i alguns especialistes. Els conscrites no poden ser desplegats a l'estranger. Els conscrites representen 2.600 efectius sobre el total de l'Exèrcit.
- Reserva conjunta: 12.000

Letònia

- Forces actives: Forces conjuntes, 2.600; Exèrcit, 1.250; Marina, 550; Aviació, 310; Guàrdia Nacional, 600
- Reserva: 7.850 efectius a temps parcial de la Guàrdia Nacional (8.450 total)

Lituània

- Forces actives: Exèrcit, 11.050; Marina, 680; Aviació, 1.100; Altres (instrucció i suport), 4.200. Forces paramilitars: Unió de Fusellers, 7.800; Guàrdia fronterera, 5.300
- Conscripció: 9 mesos.
- Reserva: Exèrcit: 6.700, dels quals 4.850 són reserva activa.

---

¹³ IISS *Military Balance*, 2018

Annex 2: desenvolupament 1994 - actualitat

Les tres repúbliques bàltiques van presentar llurs demandes d'accés a l'OTAN el 1995, quelcom que no s'esdevingué fins el 2005. Aquesta evolució fou possible, en bona mesura, gràcies a la formació dels seus oficials amb uns estàndards homologables. El Baltic Defence College n'és el major exponent, tot essent una institució conjunta on es formen els oficials que ja han superat les primeres etapes de la seva formació. La participació en missions internacionals n'és indèstria. Sens dubte, un element que s'emmarca en la reciprocitat imprescindible quan s'espera el reconeixement dels aliats.

Us adjuntem un seguit de d'articles, així com la jornada monogràfica que la SEM hi va dedicar,

- Clemmesen, M.H.; [*“Before implementation of the Membership Action Plan: Baltic States’ Defence development until the present”*](#); II/1999 p.35-42

Corum, James S. :

- [*“Development of the Baltic Armed Forces in Light of Multinational Deployments Deployments”*](#) ; US Army War College, 2013
- [*“The History of the Baltic Defence College - The First Fifteen Years”*](#); Baltic Defence College, 2013
- [*“La política de defensa dels Països Bàltics”*](#) ; Societat d'Estudis Militars, 2019